

prof. dr hab. Piotr Błędowski
Instytut Gospodarstwa Społecznego
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Macieja Lisa nt.
„Selected Implications of Population Ageing for Productivity, Economic Activity
and Health Care Expenditure”
przygotowanej w Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH pod kierunkiem
prof. dr. hab. Marka Góry

Demograficzne starzenie się ludności jest procesem, który skupia na sobie uwagę badaczy między innymi ze względu na konsekwencje dla społeczeństwa i gospodarki, w tym dla finansów publicznych. Znacznie rzadziej przedmiotem analizy staje się produktywność i aktywność ekonomiczna osób starszych oraz wydatki na opiekę zdrowotną starzejącej się populacji. Tymczasem sam proces starzenia się ludności i wzrost liczby osób w wieku emerytalnym wymagają wnikliwej uwagi ze strony ekonomistów. Analizy powinny dotyczyć nie tylko kierunków zmian w poszczególnych kategoriach ekonomicznych, ale i ich wpływu na sytuację makroekonomiczną i działań, niwelujących ewentualne negatywne skutki obserwowanych procesów.

Biorąc powyższe pod uwagę, należy uznać za całkowicie uzasadnione z perspektywy naukowej podjęcie przez mgr. Macieja Lisa badań nad wpływem zmian demograficznych na wymienione czynniki makroekonomiczne. Temat jest nie tylko aktualny i ważny, ale również stanowi ambitne wyzwanie naukowe. Już na samym wstępie mogę z satysfakcją stwierdzić, że Doktorant wyzwaniu temu sprostał.

Uwzględnienie w analizie trzech czynników, z których dwa (produktywność i aktywność zawodowa) są ze sobą bardziej powiązane ze względu na ich związek z rynkiem pracy, podczas gdy trzeci (wydatki na opiekę zdrowotną) ma zupełnie odmienny charakter,

wymagał od Doktoranta wykorzystania różnych metod i odwołania się do różnych źródeł informacji statystycznej. Praca ma nie tylko wartości poznawcze, ale i implementacyjne, bowiem nawiązuje do trwającej, a ostatnio wręcz nasilającej się dyskusji nad określeniem granicy wieku emerytalnego w Polsce.

Sformułowany przez Autora cel rozprawy (s. 19 i nast.) został określony jako empiryczna weryfikacja hipotez dotyczących wybranych konsekwencji demograficznego starzenia się ludności. Zgodnie z celem pracy, Autor zaproponował dwie poddane w dalszej części pracy weryfikacji tezy (s. 23 i 25). W myśl pierwszej z nich, obserwowany spadek aktywności ekonomicznej w starszych grupach wieku w krajach europejskich nie jest powiązany ze spadkiem produktywności w cyklu życia. Mgr M. Lis sformułował dwie hipotezy pomocnicze, zgodnie z którymi spadek produktywności w cyklu życia nie może być wyjaśnieniem spadku zatrudnienia starszych osób oraz różnice w produktywności i profilach zatrudnienia w krajach europejskich są związane z cechami systemów emerytalnych obowiązujących w tych krajach. O ile pierwsza hipoteza jest bardzo bliska sformułowanej wcześniej tezie, o tyle drugą należy uznać za bardzo ważną dla wszystkich prac poświęconych zatrudnieniu starszych wiekiem pracowników.

Druga teza dotyczy wydatków na opiekę zdrowotną. Zgodnie ze stanowiskiem Autora, wzrost zagregowanych wydatków na ochronę zdrowia wynikający z wydłużenia się przeciętnego czasu trwania życia jest ograniczony przez fakt, że wydatki te w znacznej mierze przypadają na okres przed śmiercią jednostki. Teza została uszczegółowiona za pomocą dwóch hipotez badawczych. Według pierwszej z nich, wzrost wydatków jest związany z następującą zmianą relacji między liczbą osób zmarłych i tych, które przeżyły kolejny rok życia. Druga zakłada, że skumulowane wydatki zdrowotne nie zależą od wieku w chwili śmierci.

Hipotezy badawcze nie budzą zastrzeżeń, wręcz przeciwnie, są bardzo interesująco sformułowane i mają na celu weryfikację dość powszechnych, choć słabo podbudowanych empirycznie opinii o wpływie wydłużenia się czasu trwania życia na wzrost wydatków na ochronę zdrowia. Pozytywna weryfikacja obu hipotez badawczych uzupełniających drugą tezę mogłaby mieć wpływ na aktywność ekonomiczną w starszych grupach wieku.

Metody badawcze, wykorzystane do przygotowania rozprawy, zostały omówione w poszczególnych rozdziałach pracy. Są nimi: analiza materiałów zastanych (dane statystyczne), literatury przedmiotu oraz badanie empiryczne przy wykorzystaniu semi-parametrycznych i nieliniowych modeli ekonometrycznych.

Konstrukcja pracy jest logiczna i podporządkowana potrzebie weryfikacji obu tez. Na rozprawę składa się siedem rozdziałów, z których pierwszy stanowi Wstęp, a ostatni – Podsumowanie. W Bibliografii Autor zgromadził ponad 210 pozycji, w przytłaczającej większości angielskojęzycznych.

W rozdziale wstępnym mgr Maciej Lis formułuje cel pracy, prezentuje zagadnienie pierwszej i drugiej transformacji demograficznej oraz przedstawia tezy swojej pracy. W rozdziale drugim Autor zapowiada, zgodnie z tytułem, opis zmian wskaźnika zatrudnienia, produktywności i wynagrodzeń w cyklu życia, ale w treści rozdziału odnosi się do produktywności i wynagrodzeń. Rozdział ma na celu zaprezentowanie ram teoretycznych dla dokonanych w dalszej części obliczeń.

Trzeci rozdział zawiera analizę empiryczną kształtowania się wskaźników aktywności zawodowej i produktywności zależnie od wieku. Rozdział ma na celu empiryczną weryfikację hipotez badawczych związanych z pierwszą ze sformułowanych przez Aurora tez. Wykorzystano do tego dane z badania EU-SILC ze wszystkich 28 krajów Unii Europejskiej. Autor wykorzystał do porównań dotyczących wynagrodzeń przeliczone dane odnoszące się do wynagrodzenia godzinowego. Szczegółowy opis postępowania i pojawiających się trudności z dotarciem do danych wskazuje na dojrzałe, profesjonalne podejście do problemu. Uzyskane wyniki zostały przedstawione w formie graficznej i opisowej. Autor zwraca uwagę na najważniejsze wnioski, ale zapewne analizę można byłoby jeszcze pogłębić.

Cała praca charakteryzuje się stosunkowo małą, jak na rozprawy doktorskie, objętością – bez spisu literatury liczy około 120 stron (nawiązę do tego jeszcze w końcowej części recenzji). Nie odbieram Autorowi prawa do oszczędnego gospodarowania miejscem, ale niektóre wykresy (np. 3.1, 3.2, 3.5) byłyby bardziej czytelne, a zarazem odznaczałyby się większą przydatnością dla czytelnika, gdyby zajęły nieco większą powierzchnię... W końcowej części rozdziału Autor nawiązuje do systemów emerytalnych jako czynnika determinującego profile aktywności zawodowej i wynagrodzeń.

W rozdziale czwartym M. Lis prezentuje literaturę przedmiotu i najważniejsze ustalenia badawcze dotyczące czynników wpływających na wydatki na opiekę zdrowotną, a przede wszystkim wzrost tych wydatków notowany w krajach OECD i rolę poszczególnych determinant wpływających na zwiększanie wydatków. Autor zasadnie cytuje te źródła, w których mowa jest o tym, że jakkolwiek okres przed śmiercią w istotnej mierze wpływa na wzrost wydatków, nie można go, biorąc pod uwagę wydłużenie przeciętnego czasu życia, rozpatrywać z całkowitym pominięciem wieku. Ta konkluzja stanowi przejście do rozdziału piątego, w którym M. Lis omawia czynniki determinujące wzrost wydatków na opiekę zdrowotną. Rozdział stanowi nowatorskie podejście do problemu, zwłaszcza ze względu na uwzględnienie w analizie wzrostu wydatków w okresie przed śmiercią jednostki. Ten wątek stał się głównym zagadnieniem podjętym w rozdziale szóstym. Autor wykorzystał w nim dane GUS i NFZ. W wyniku analizy ekonometrycznej obejmującej cztery modele (było to następstwem różnic w danych, jakimi dysponują obie wymienione instytucje) przedstawione zostały modele obrazujące wydatki na opiekę zdrowotną zależnie od wieku i od okresu dzielącego jednostkę od momentu śmierci.

Rozdział siódmy – w moim odczuciu stanowczo za krótki jak na tak bogaty materiał poddany analizie – zawiera podsumowanie wyników. Autor podkreśla, iż należy oczekiwać wzrostu wskaźnika aktywności zawodowej osób w starszych grupach wieku i słusznie wskazuje na to, iż większym wyzwaniem dla gospodarki jest spadająca dzietność niż wydłużający się czas trwania życia.

Recenzowana rozprawa – jak wspomniałem – ma stosunkowo niewielką objętość. Przy wysokiej ocenie przeprowadzonych analiz ekonometrycznych muszę zwrócić uwagę na pewien niedosyt wynikający z dość skąpego omówienia literatury przedmiotu. Wprawdzie Doktorant przywołał chyba wszystkie ważne w analizowanym przez siebie obszarze pozycje, ale szkoda, że nie omówił nieco bliżej stanowisk reprezentowanych przez autorów. Mimo tego zastrzeżenia uważam, że pod względem oryginalności rozwiązania problemu naukowego praca mgr. Macieja Lisa bez wątpienia spełnia wymagania sformułowane w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym. Rozprawa odznacza się wystarczającym w stosunku do postanowień ustawy poziomem naukowym, samodzielnością myślenia oraz umiejętnością weryfikacji sformułowanych wcześniej hipotez. Za szczególnie cenne uważam staranną weryfikację hipotez przy użyciu właściwie dobranych metod.

Rozprawa doktorska mgr. Macieja Lisa dowodzi nabycia przez niego umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Przyjęta metodologia pracy jest zasadna. Wывód jest logiczny, a dobór literatury i źródeł statystycznych uznaję za trafny.

Praca zawiera szereg wartościowych aspektów, do których należy przede wszystkim przedstawienie mniej rozpoznanych aspektów problematyki wpływu starzenia się ludności na procesy gospodarcze i wydatki publiczne. Zaprezentowane podejście jest interesujące badawczo i niewątpliwie warte kontynuacji.

Uwzględniając powyższe i biorąc pod uwagę kryteria określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym uważam, że przedstawiona do oceny rozprawa doktorska magistra Macieja Lisa w pełni spełnia warunki formułowane wobec rozpraw na stopień doktora i zasługuje na dopuszczenie do publicznej obrony, o co wnioskuję.

Warszawa, 14 września 2015 r.